

DE SKRIEVER VAN KAMPEN

door Sandra Bos

“Het beeld liet me niet meer los. Enkele minuten voor de aanvang van een voorstelling, zwarte jas, paraplu en alpino. Een handdruk, een programma en dan naar rij 11, stoel 1. ‘Op een vaste plek heb ik altijd dezelfde kijkhoek en akoestiek, dat maakt de vergelijking juist’. In de pauze een kop koffie en dan schrijven”.

Dat schrijft oud-directeur van de Stadsgehoorzaal Hans Smit in een bijlage van het Nieuw Kamper Dagblad, eind september 1981. Deze bijlage, met als klinkende titel *‘t Umblad*, was geheel gewijd aan herinneringen aan Hans Wiersma, sinds jaar en dag eindredacteur van dezelfde krant, die in 1981 op 62-jarige leeftijd met de VUT ging. Stuk voor stuk beschrijven (oud) collega’s, burgemeester Kleemans en andere Kampenaren de eindredacteur, de journalist, de dichter, de tekstschrijver, zelfs de zanger, maar bovenal de levensgenieter, die Hans Wiersma is. Dat hij met de VUT is, is nauwelijks merkbaar. Nog bijna wekelijks verschijnen recensies van zijn hand in het Nieuw Kamper Dagblad. Wat in *‘t Umblad* weinig aan de orde komt, is de recensent Wiersma. Ter gelegenheid van de millenniumuitgave van de Kamper Almanak, waarvoor Wiersma in de redactiecommissie zitting heeft, volgt hier een portret van deze veelzijdige criticus, die in september vorig jaar tachtig jaar werd.

“Ik voel mij een recensent, maar dan een lekenrecensent”

Als kind van een electrotechnisch installateur en radiohandelaar is Wiersma opgegroeid met muziek. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat hij in 1941 bij het toenmalige Kamper Nieuwsblad als muziekrecensent aan de slag ging. Al tijdens zijn schooljaren op het Gemeentelijk Lyceum in Kampen verdiepte Wiersma zich in de muziek. De pianolessen, die hij als kind gedurende vijf jaar had gehad, vond hij eigenlijk maar niets: “Ik had er ronduit een hekel aan. Het enige profijt, wat ik daarvan heb gehad, was dat ik in de schoolband de pianopartijen voor mijn rekening nemen kon en lichte muziek kon improviseren.” De belangstelling voor de muziek ging later zo ver, dat dit resulteerde in een lezing voor de Koninklijke Nederlandse Toonkunstenaars Vereniging in Utrecht, over jazzmuziek. Alle kennis was verworven uit boeken, door veel naar de radio en grammofoonplaten te luisteren en vooral dankzij veel gesprekken met jeugdvriend én jazzliefhebber Ton Dallemagne.

Hans Wiersma op zijn dagelijkse gang tussen de redactie van het Nieuw Kamper Dagblad en zijn huis aan de Ijsseldijk. Foto: Erik Pieck, Kampen.

Na het eindexamen aan het lyceum reageerde Wiersma op een advertentie in het Kamper Nieuwsblad, waarin een muziekrecensent werd gevraagd. Tijdens het sollicitatiegesprek met de toenmalige redacteur Hendrik van Heerde, beter bekend als Havanha, kon hij een aantal artikelen overleggen uit het toenmalige jeugdblad *Contact*, waarvoor hij schreef tijdens zijn schooljaren. Lang heeft de verbintenis met het Kamper Nieuwsblad niet geduurd. De Tweede Wereldoorlog was al uitgebroken, de krant werd door de Duitse bezetters verboden en Wiersma moest onderduiken. Hij kwam terecht in Voorburg, waar hij in een bont en hecht gezelschap belandde, van beeldend kunstenaars, musici en andere artiesten. Ze waren elkaars discussiepartner in gesprekken over kunst, elkaars publiek bij huisconcerten (een oorlogsverschijnsel) en inspireerden elkaar tot artistieke avonturen. Het is er zelfs nog tot zangles gekomen: "Tante Riekje [*Wiersma's zanglerares -SB*] zei tegen mij: 'Als jij ooit als zanger het artistieke vak in wilt, dan moet je nú kiezen. Of een klassieke vorming, en daar wil ik je graag bij helpen, óf een persoonlijke vorming, waarbij je je eigen techniek ontdekt en ontwikkelt. Maar nooit die beide door elkaar.' Ik heb het in mijn oor geknoopt, maar de grondbeginselen pasten mij allebei", herinnert Wiersma zich. Dat Wiersma een niet onverdienstelijk zanger was, zullen vooral oudere Kampenaren zich kunnen herinneren. In de jaren na de oorlog zong Wiersma regelmatig voor de KRO-radio. Ook schreef en componeerde hij liedjes, die door koren werden gezongen. Het zijn veelal vrolijke en frivole liedjes, sommige met bijna cabaretse teksten, maar ook serieuze liedjes, die bij de luisteraar nu nog een gevoelige snaar raken.

Na de oorlog keerde Wiersma terug naar Kampen, waar hij als leerling-journalist de rechterhand werd van redacteur Van Heerde, bij het Kamper Nieuwsblad, de toenmalige krant in Kampen: "Het werk als muziekrecensent beschouwde ik als een deel van mijn normale taak als journalist", vertelt Wiersma, "maar ik vond het wel het leukste deel. Daar werden geen aparte mensen voor aangenomen, dat deed je zelf." In 1950 verscheen in Kampen een nieuwe krant, na overleg tussen uitgeverijen Tijn van de Zwolse Courant en Boom, die het Kamper Nieuwsblad uitgaf. Wiersma ging als plaatselijk redacteur aan de slag voor wat een paar jaar het Kamper katern van de Zwolse Courant was: "Het Nieuws voor Kampen van de Provinciale Zwolsche en Overijsselsche Courant", dat stond allemaal in de kop. Daar heb ik heel erg tegen gefoeterd. In 1956 is het "Nieuw Kamper Dagblad" geworden."

"Ik heb nog geen paarden horen trappelen"

In de jaren, dat Wiersma als journalist en recensent voor het Nieuw Kamper Dagblad werkte, bleef hij actief bezig met muziek. Niet alleen in de vorm van radio-werk, maar ook had hij een aantal ontmoetingen, die op Wiersma's ontwikkeling

Actief in een Hilversumse radiostudio in de jaren '50. Aan het klavier Willy François, tevens dirigent van het meisjeskoor De Rietvogels (op de achtergrond) en een deel van het begeleidende KRO-dansorkest van Klaas van Beek. Foto: Cinétex, Hilversum.

als recensent grote invloed hebben gehad. Zo leerde hij van de Duitse muzikleraar Walter Howard dat techniek niet het belangrijkste is, maar dat muzikaliteit voorop staat, als het gaat om het maken, en -inherent daaraan- het beoordelen van muziek. Tijdens een van hun ontmoetingen noemde Wiersma een recensie van Heinrich Heine, over een pianiste, die in Parijs een recital gaf: “Zij beukte zo hard op de toetsen, dat je het in Berlijn hebt moeten kunnen horen!”, zo was ongeveer de strekking van de recensie. “Prachtig”, riep Howard, “Dàt zijn muziekrecensies!” Tijdens een andere ontmoeting vertelde Howard over een pianiste, die bij hem in zijn woonplaats Wenum, bij Apeldoorn, logeerde en een polonaise van Chopin instudeerde. Hierbij moest je het getrappel van de paarden kunnen horen, volgens sommige toelichters. “Op zekere ochtend wilde de pianorepetitie niet zo goed vlotten”, herinnert Wiersma zich Howards verhaal, “Een eenvoudig Wenums boerenvrouwkje, dat goed met Howard en de zijnen bekend was, stak haar hoofd door het raam en zei: ‘Ik heb nog geen paarden horen trappelen’. Dat vond Howard een prima staaltje van muziekkritiek.”

Het is niet alleen deze ‘leermeester’ Howard geweest, door wie Hans Wiersma de vaardigheid in het schrijven van recensies ontwikkelde. In het begin van de jaren vijftig volgde hij een tweejarige cursus voor journalisten aan het Persinstituut van de Universiteit van Amsterdam. Aan dit Persinstituut was later de musicoloog Piet Tiggers verbonden, van wie Wiersma een aantal publicaties had gelezen: “Wat mij trof, was dat hij journalisten adviseerde veel muziekgeschiedenis te bestuderen; niet alleen uit de boeken, maar ook door het beluisteren van de beschreven muziek. Dat was koren op mijn molen en ik heb het ononderbroken gedaan. Alleen de uitspraak van hem, dat je zo een goed ‘muziekjournalist’ werd, maar dat ‘muziekkritiek’ een ander hoofdstuk was, waaraan een andere opleiding was verbonden, kon ik niet beamen. Die andere opleiding had ik dan ook niet, behalve wat verspreide kennis te hooi en te gras.”

In deze mening werd Wiersma gesterkt door wat hij ooit eens las in een boekje uit de boekenkast van zijn ouders: “Toen ik aan het begin stond van een gedeelde loopbaan als journalist en muziekrecensent, heb ik me wel eens afgevraagd of een studie in de muziekwetenschap of muzikantenpraktijk geen noodzakelijke ondergrond zou zijn om een gerespecteerd muziekrecensent te worden.” In het boekje, een inmiddels onvindbare uitgave over muziekkritiek van de Amsterdamse Wereldbibliotheek, werd het Wiersma duidelijk, dat de criticus, die het werkje had geschreven, niet overduidelijk meer muzikale vakkennis had dan hijzelf: “Over een fundamentele achterstand terzake hoefde ik me dus niet te schamen.” Bovendien was het Wiersma opgevallen, dat de auteur schreef vanuit een sociaal oogpunt en ook het publiek betrok bij de uitvoering, die hij recenseerde, “en dat was ik in mijn nog prille recensentschap ook gaan doen.” Zo is Hans Wiersma, de ‘man met de

zwarte jas, paraplu en alpino' in het schrijven van recensies beland, zonder een echte muzikale of journalistieke opleiding, maar wel met een enorme schat aan ervaring op het gebied van muziek. Zijn vertrek bij het Nieuw Kamper Dagblad in 1981 was geen definitief einde van zijn werk als recensent, hoewel hij blij was dat hij van de grote werkdruk af was: "Ik kon nu gewoon doen waar ik zelf zin in had." Een kleine twintig jaar later schrijft hij, als freelance medewerker, nog regelmatig recensies over veelal orgelconcerten en muziekuitsvoeringen van Kamper amateurverenigingen. In die tijd heeft hij ook legio publicaties verzorgd op allerlei gebied.

"Een recensie is net zoiets als een commentaar"

Als recensent zit Hans Wiersma op een ambivalente manier tussen het publiek in de zaal bij een concert of voorstelling. Enerzijds staat de recensent boven het publiek, anderzijds zit de recensent op hetzelfde schouwburgstoeltje als zijn buurman: "De functie van de criticus is in de eerste plaats iets meer te weten, uit ervaring of uit studie, van datgene waar je over schrijft, dan de lezer. De lezer wil toch tegen de criticus opzien als iemand die een mening heeft, waar je wel naar mag luisteren." Die mening is het belangrijkste, volgens Wiersma: "Daar kan de lezer zijn eigen mening aan spiegelen. Zo is een recensie net zoiets als een commentaar." Hoe een concert of voorstelling tot stand is gekomen, doet er minder toe. "Je kan totaal onwetend zijn, en over de resultaten toch je mening geven," citeert hij een collega-criticus. Aan de andere kant is de reactie van het publiek voor Wiersma net zo belangrijk als het concert waar hij over schrijft. In het boekje over muziekcritiek van de Wereldbibliotheek constateerde de schrijver dat het publiek bij een klassiek concert, speciaal voor jongeren, geen gelegenheidskleding droeg, en zelfs op de grond in de zaal zat. De schrijver vond het maar niets dat veel collega-critici alleen maar over de technische kwaliteit en onvolkomenheden van de uitvoering of het concert schreven: "Zo sprak hij mij onmiddellijk aan. Ik wil het in mijn recensies mee laten tellen, hoe ze het repertoire beoordelen, hoe ze de dirigent beoordelen, hoe ze zich ten opzichte van het gebeuren voelen."

Muziek is de belangrijkste reden, waarom Wiersma muziekcensies is gaan schrijven: "Allereerst wilde ik uiteraard journalistiek bedrijven. Maar als kind, omdat mijn vader in radio's handelde en we altijd heel veel radio's thuis hadden, heb ik ontzaglijk veel radiomuziek gehoord, dat kon ik aan, dat kon ik verwerken. Ik ont-hield dat, ik zocht de naam van de componist op. Ik was zo door muziek getroffen, dat ik er niet meer zonder kan. Zonder muziek zou mijn leven veel minder zijn. En dan is het niet zo dat je alle voorstellingen gaat beoordelen op de vraag, of je daar ten diepste door getroffen bent, want dat kan niet. Dat diepste treffen, dat is uit-zondering, maar het is wel mijn eerste motivatie."

De laatste paar jaren wijdt Hans Wiersma zich nagenoeg volledig aan het schrijven van muziekrecensies, onder meer over orgelconcerten. Wie een willekeurige greep doet in de stapels van de veertig jaar, die hij voor het Nieuw Kamper Dagblad heeft gewerkt, ziet een verscheidenheid aan culturele vormen, variërend van een boekbespreking over de Kamper auteur Gait Berk tot een opening van een tentoonstelling van de Varfdeuze of tot de jaarlijkse operettes van St. Caecilia. Wiersma schrijft niet alleen over amateurs, maar ook over professionele artiesten. Ongeveer de helft van de ruim twintig recensies, die ik voor dit artikel heb geanalyseerd, gaat vergezeld van een foto. Overzichten, zoals het artikel over het 'eerste' lustrum van de uitgebreide Stadsgehoorzaal (NKD 2 november 1979) en 25 jaar Kleine Komedie (17 februari 1993) bevatten meerdere foto's.

Opvallend is dat ook het Nieuw Kamper Dagblad niet is ontkomen aan de trend, die in de afgelopen circa dertig jaar alle Nederlandse dagbladen heeft getroffen. Ten gunste van ander nieuws moesten vooral de recensies het ontgelden. De laatste paar jaren komt dat steeds meer voor, met als gevolg dat recensenten er vaak niet aan ontkomen om oppervlakkig en vooral beknopt te schrijven. Dat geldt ook voor de verslagen van Hans Wiersma. Zo zien we in het NKD van 4 juni 1957 nog een uitgebreid verslag van een reünie-avond van het Stedelijk Orkest (tegenwoordig blijft van zo'n evenement in de krant al weinig meer over dan een aankondiging), dat een bijna filmische beschrijving geeft van het verloop van de avond: "De sfeer in de kofiekamer was héél bijzonder. Bij elke nieuwe binnenkomer verstomde de levendige discussie. De gast werd van het hoofd tot de voeten opgenomen, tot er plotseling een paar opsprongen met een uitroep als 'Gait, jonge, ben ie det!' En dan werd er gejuicht, en er werden handen geschud alsof de verloren zoon was thuisgekomen.... De hoogbejaarde G. Londo, nog in Kampen woonachtig, werd met een auto van huis gehaald. Hij moest en zou er bij komen. Eén voor één schudden 'de jongens' hun oude solo-klarinetist en leraar de hand. Moeizaam mompelde hij de namen van zijn oud-collega's, die hij in geen tientallen jaren had gezien."¹ Zo gedetailleerd als de recensent-journalist in 1957 schreef, met zo veel afstand schrijft Wiersma veertig jaar later: "Toen het gekeuvel van talrijke genodigden tussen de vijftig even royale als mooie foto's verstillend was, bleken gelukkig alle vijf sprekers meesters in de beperking, zodat de hapjes en de drankjes niet te laat arriveerden. De publicist enz. Gait Berk beet de spits af. Nadrukkelijk niet als fotograaf ('ja, ik ga me daar voor een concurrent staan praten...') maar als punterdeskundige. Hij las een verhaal uit zijn boek 'Een jeugd in de IJsseldelta', dat handelde over een nachtelijke puntertocht bij het (Kamper) Kattegat. De avontuurlijke punter, geheten 'Zwarte Berr', kon het niet navertellen, vandaar dat Gait het maar deed."²

Niet alleen is de schrijfstijl in de loop van de jaren oppervlakkiger en afstandelijker geworden, ook de lengte van de artikelen en recensies is in de loop van de jaren aan-

Als cultuur-recensent was Wiersma aanwezig bij vele belangrijke culturele hoogtepunten in de Kamper geschiedenis. Hier 'in conclaaf' tijdens de officiële opening van de gerestaureerde R.K. Buitenkerk, op 16 september 1976. Op de foto -nu eens van rechts naar links, gezien de gefotografeerde personen- Prins Claus, burgemeester S. van Tuinen, Hans Wiersma en Hans van der Horst, de adviseur bij de restauratie van het orgel. Hans Wiersma was 'ghost-writer' van de prins bij de samenstelling van een vlugschrift over de restauratie. Foto: Ton Kruithof, Kampen.

zienlijk geslonken. Schreef Wiersma in de jaren '50 nog artikelen met een lengte van ruim 800 woorden, tegenwoordig is de gemiddelde lengte een kleine 500 woorden. Het belang van een recensie, of het om een uitvoering gaat van een plaatselijke vereniging of om een improvisatieconcert van Louis van Dijk en Jan Vayne, is afgenomen ten gunste van ander nieuws. Het is dan ook bijna niet verwonderlijk dat de artikelen en recensies in het verleden vaker vergezeld gingen van een foto dan heden ten dage. Het belang van een foto wordt door de redactie bepaald. "Ik maak er meestal ook geen onderschrift bij, dat doen ze zelf", licht Wiersma toe, "vandaar dat ze meestal fout zijn."

Nieuwlichters in Zwolle

Wat de lengte en de afwerking van zijn recensies betreft, heeft Wiersma een haat-liefde-verhouding met de eindredactie: "De eindredactie in Zwolle ken ik helemaal niet. Vroeger schreef ik ook mijn eigen koppen voor boven de recensies. Maar toen kwamen er nieuwlichters, en die wilden het allemaal anders." De eindredactie maakt ook de koppen bij de artikelen en recensies. Dat is nog wel eens mis gegaan in het verleden. Het mooiste voorbeeld is misschien nog wel de 'Hete vulling in warme worst' in het NKD van 13 juli 1996. Hierin recenseert Wiersma een concert van Ab Weegenaar, waarvan de opbouw van het programma hem deed denken aan een bitterbal: warm en korrelig van buiten, maar gloeiend heet wanneer de tanden er worden ingezet: De verrassing van het concert had de organist zo geplaatst, als was die "de hete vulling binnen de warme korst" van het romantische repertoire. Kennelijk dacht degene die het stuk op de eindredactie onder ogen kreeg, dat Wiersma zich had vergist en schreef het woord 'korst' tweemaal om in 'worst'. Twee dagen later biedt Wiersma zijn verontschuldiging aan in een ingezonden stukje: "Mijn bedoeling was, de lezer met een metafoor duidelijk te maken dat de concertgever het flinke contingent Franse orgelromantiek in zijn programma als een soort milde verpakking rondom de moderne, overrompelende werken van Alain en Messiaen had aangebracht: een verdedigbare tactiek... Maar als U, door lezing van dit stukje alsnog begrepen hebt waar het mij in de recensie om ging, dan zal het mij worst wezen."

Zo hebben de eindredacteuren van het NKD, door de koppen om te schrijven, de betekenis van Wiersma's recensies een enkele keer nogal eens veranderd. Een tentoonstelling van Jan Cremer, die door burgemeester Kleemans werd ingeleid en door schrijver Remco Campert werd geopend, plotseling door hen beiden geopend (NKD 7 juli 1997), is het orgelspel van organist Ronald de Jong niet meer van 'wisselende' (HW), maar van 'hoge' (redactie NKD) kwaliteit (NKD 28 juli 1997) en blijft van de opportunistische programmakeuze (HW) van organist Erik Hofstede weinig meer over dan een 'mooie muziekhistorische mix' (redactie NKD) in het NKD van 4

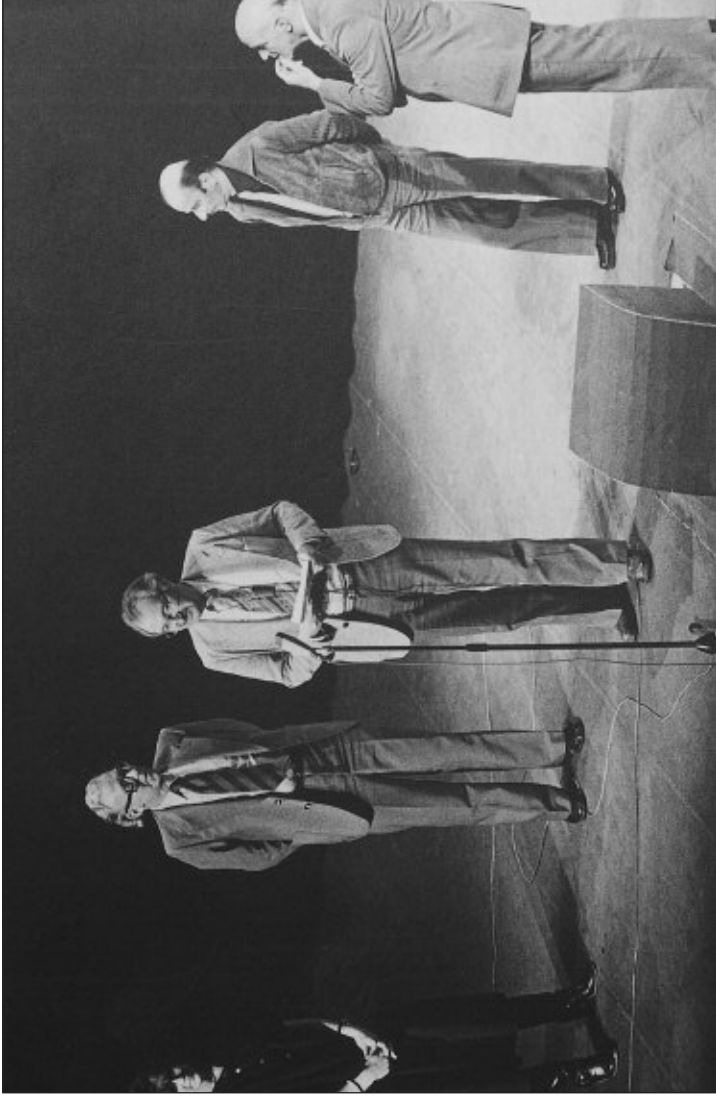
augustus 1997. Ook in de tekst zelf werd, vaak uit ruimte-overwegingen, nog wel eens geschrapt. Er werden ook wel dingen volledig omgeschreven, waardoor de betekenis van Wiersma's schrijfsels niet alleen veranderde, maar ze ook toenamen in onduidelijkheid. "Ze zijn te beroerd om het stuk te lezen. Ik kan me voorstellen dat daar te weinig tijd voor is. Maar dan vinden ze één gekke zin en dan denken ze: 'Nou, die moet er dan maar boven'." Wiersma klaagde daar herhaaldelijk over bij de eindredactie in Zwolle, maar kreeg daar zelf ook wel eens klachten over. Zo kreeg hij eens bezoek van iemand, die alle 'verkeerde' artikelen had gekopieerd en de koppen met Wiersma doorgenomen. Na verloop van tijd hielp Wiersma's veelvuldige klagen en werden zijn suggesties voor de koppen zo veel mogelijk overgenomen.

Mooischrijverij of literatuureluur

Wiersma schrijft overwegend in lange en beschouwende zinnen. Kortere zinnen tussendoor bevatten veelal een beoordeling van het zojuist besproken deel van de gebeurtenis. Vaak doen de recensies van Wiersma denken aan een verslag van de gebeurtenis. Dat komt grotendeels doordat voorstellingen, concerten of uitvoeringen van plaatselijke amateurverenigingen vooraf werden gegaan door een woordje van een voorzitter, dat Wiersma dan ook altijd meeneemt. Ook de gedetailleerde achtergrondinformatie, die Wiersma geeft, wekt de indruk dat de lezer meer een verslag dan een beoordeling van een culturele gebeurtenis voor zich heeft. Deze achtergrondinformatie kan dan gaan over de historie van een opera, maar ook neemt Wiersma bijzonderheden over het ensemble of personen daaruit mee, die kennelijk vermeldenswaardig zijn. Voor wie in het publiek heeft gezeten, maakt dat de recensie uiterst herkenbaar. Tenslotte worden de namen van de makers zo veel mogelijk vermeld.

Een vaste werkwijze heeft Wiersma niet bij het schrijven van recensies. De verwerking van de uitvoering begint, sinds hij met de VUT is, al voor de voorstelling. In de loop van de jaren heeft Wiersma van alles verzameld, waaruit hij kan putten voor achtergrondinformatie over een uitvoering.

"Daar kwam niet veel van toen ik ook nog als journalist werkte, maar tegenwoordig bereid ik alles voor. Dan kijk ik alles na in muziekenycyclopedieën, ook heel veel in muziekgeschiedenissen. Zo ga je er dan naar toe. Tijdens de voorstelling schrijf ik dan zo'n heel programmablade vol." Toen Wiersma nog in loondienst werkte, moesten recensies de volgende ochtend met de eerste trein mee naar Zwolle. Met een zekere weemoed denkt Wiersma terug aan de tijd, dat hij 's nachts, na het schrijven van een recensie, met zijn artikel in een envelop over de brug liep, over het hek moest klimmen en de recensie in de brievenbus bij het station gooide. "Zo kon de recensie, overeenkomstig het besluit van de hoofdredacteur, de volgende

Op het toneel van de vernieuwde en uitgebreide Stadsgehoorzaal, als algemeen voorzitter van de jury's van één van de Kamper Amateursconcoursen (muziek, toneel en beeldende kunst), hier op 23 december 1978. V.l.n.r.: Nel Liefthing (directie Stadsgehoorzaal), Theun Bleeker (journalist/jurylid), Hans Wiersma, Theo Versteeg (acteur/regisseur) en Frits Koopmans (acteur/regisseur). Foto: Coen Admiraal, Kampen.

ochtend worden geplaatst. Dat was eigenlijk onzin, want zij werd in de meeste gevallen toch de volgende dag niet geplaatst. De pagina's werden met alles gevuld, met ander nieuws en sport, dat was belangrijker." Tegenwoordig schrijft Wiersma dan ook pas de ochtend na de voorstelling in alle rust zijn beschouwing.

Hoewel een enkeling het taalgebruik nog een discussie waard vindt, schrijft Wiersma herkenbaar. "Het is ook een stukje taalwerk wat je maakt", zegt Wiersma zelf. "Eén van de redenen, waarom ik de journalistiek in wilde, was dat ik me wilde uiten in taal. Ik wilde ook geen recensies schrijven, die koud en zakelijk waren, maar die de zaken wat opfleurden en het wat geestig maakten. Daar werd ik wel eens op aangevallen door mensen, die het niet met me eens waren. Ik gebruikte ook wel bepaalde middelen om het geestig te maken en daar kon ik mijn creativiteit ook in kwijt, in die geestigheid. Ik zeg soms 'Mooischrijverij, daar gaat het om.' Ik herinner me een recensie waarin ik schreef dat een orkest 'niet kon ontkomen aan zuiverheidsfeilen'. Ik had ook kunnen schrijven: 'Ze speelden zo vals als een kraai'. Maar dat doe je, vooral bij amateurs, niet." Wiersma heeft op zijn taalgebruik regelmatig reacties gekregen van lezers, maar ook in de Nederlandse kritiek is dit een terugkerend discussiepunt. "Een kunstrecensie is zelf evenmin kunst als een goed recept lekker ruikt", schrijft criticus Hans van den Bergh in een artikel in *De Revisor*³. Hij valt critici aan, die schrijven als Wiersma, die "een soort toneelkritiek bedreven die uitmuntte door fraaie vaagheid en welluidende literatuureluur." Wiersma: "Een goed verstaander heeft maar één vaag of welluidend woord nodig om de bedoeling te begrijpen."

Wiersma legt zijn criteria per voorstelling of uitvoering anders. Dat heeft in de eerste plaats te maken met de grote verscheidenheid aan culturele evenementen, die hij recenseert: "Ik laat het meestal op me afkomen. Toneel moet geloofwaardig zijn, maar bij muziek denk je weer anders dan bij toneel." Ook stelt Wiersma andere eisen aan amateurs dan aan professionals: "Professionals mogen geen fouten maken, amateurs mogen dat wel", klinkt het stellig, "Ik zeg het soms mooier dan het hoeft. Dat is om mensen te sparen, amateurs vooral, die er eigenlijk niet tegen kunnen als je ze keihard de waarheid zegt. Maar beroepsspelers die inderdaad zo vals als een kraai spelen, daar zeg ik het wel bij." Toch stelt hij hoge eisen aan amateur-uitvoeringen: "Je moet natuurlijk wel zorgen, dat datgene wat je doet, ook uitvoeringsrijp is."

Wiersma oordeelt toch overwegend positief. Als er een negatief oordeel wordt uitgesproken, dan is dat op onderdelen, of omdat iets echt niet te pruimen was. Wiersma herinnert zich een voorstelling van *De Kamper Rederijkers*: "Dat stuk vond ik niet goed gekozen, de casting was slecht, het was slecht gespeeld... ik had een gesprek met Rederijker Wim Kattenberg, die me op de negatieve recensie aan-

sprak. Hij vroeg: 'Maar hoe vond je het decor dan?' Ik antwoordde: 'Dat vond ik mooi', waarop hij vroeg: 'Had je dan niet daarover kunnen schrijven?' Dat vond ik in de voorstelling als geheel niet het belangrijkste."

De criticus bekritiseerd

Wiersma's kritische opmerkingen over uitvoeringen hebben Kampenaren in een aantal gevallen in de pen doen klimmen. 'Canadees Knevel stelt teleur in orgelconcert', kopt de Kamper pagina van het Nieuw Kamper Dagblad van 12 augustus 1995. Wiersma's oordeel luidt kortweg: de organist overtuigt niet: "...hij speelde het 'glibberig': te weinig transparant in kleur en ritmiek om te kunnen overtuigen... de volle, wollige klank die de concertgever voor het werk koos, kwam ons toch weinig authentiek voor ... een te onvaste, verdoezelende vormgeving door slappe ritmiek..." Zo beschrijft Wiersma de verschillende werken, die op het programma stonden. Enkele dagen later belandde een handgeschreven vodje op de deurmat van het kantoor in de Oudestraat: "Het orgelconcert van Andre Knevel was wel heel mooi ik ben er zelf geweest. Ook heb ik met vele bezoekers gepraat na het concert het was geweldig", luidt de inhoud, hier geciteerd. "Zo'n reactie krijg ik het vaakst als mensen schrijven met kritiek op mijn recensies", zegt Wiersma, "zo van: 'Het was erg mooi, want ik ben er zelf ook geweest'."

Maar de kritieken op Wiersma's kritieken hebben ook wel eens een minder vriendelijk karakter.

Wiersma's muzikale voorkeur gaat uit naar vooral de romantische muziek uit de 18e en 19e eeuw. "Wat moet het een vervelende avond voor je zijn geweest met alleen maar 'zware' barokmuziek", reageert dan een brieven-schrijver in een reactie op Wiersma's recensie over een concert van Capella Musica, die op 20 januari 1998 in het Nieuw Kamper Dagblad verscheen. Vervolgens vraagt de brieven-schrijver zich af waarom Wiersma op bijna tachtigjarige leeftijd eigenlijk nog recensies schrijft: "Wordt je gehoor minder? Worden je ogen slechter? Wordt je taalgebruik niet van te hoog, archaisch niveau? Waarom krijgen uitvoeringen op artistiek nivo zo weinig waardering?" Wiersma's oordeel in de recensie beschrijft het concert van "een koor, dat vele goede, maar geen professionele kwaliteiten heeft." De vrome teneur van het concert, alsmede de kwaliteiten van de uitvoering, wordt door het publiek gewaardeerd, constateert Wiersma, die zich in de recensie overwegend neutraal en vooral beschrijvend opstelt, zoals de lezer van hem is gewend. De indeling van de inhoud is duidelijk en de keuze van de componisten noemt Wiersma "zinnig". Alleen een soliste zong kennelijk niet helemaal zuiver en "leden de begeleidende instrumentalisten aan zuiverheidsfeilen. Enfin, die moeten dan maar bij het waardevolle van deze amateuruitvoering als 'schoonheidsfoutjes' geaccepteerd wor-

Met acteur Henk van Ulsem, tijdens de eerstelegging voor de dichteres Ida Gerhardt, op 16 april 1987. Drie Kampers; vandaag de dag alle drie in steen geëerd... Foto: Freddy Schinkel, IJsselmuiden.

den. Het publiek kon die tolerantie klaarblijkelijk opbrengen”, besluit Wiersma. De briefschrijver vindt Capella Musica “het beste koor dat Kampen heeft”: “Oprechte amateurs die op een professionele manier muziek maken: sublieme homogeniteit in de stemmen, dictie en zuiverheid.” Vervolgens meent hij dat Wiersma niet over voldoende kennis van barokmuziek als deze zou beschikken. Bovendien meent hij, dat Wiersma het tekstboekje niet goed had gelezen en valt hij Wiersma aan op een citaatje, dat volgens de briefschrijver rechtstreeks uit een muziekencyclopedie is overgenomen. In een reactie op de brief dient Wiersma de schrijver van repliek: “Het betreft echter toelichting, die Capella Musica -zeer relevant!- aan haar tekstboekje had toegevoegd als toelichting op de naam en geestelijke inhoud van haar concert. U had klaarblijkelijk zèlf het tekstboekje niet gelezen. Oogklachten?”

De briefschrijver is kennelijk zelf een verwoed concertganger. Alleen verschilt zijn mening nogal eens van die van Wiersma: “Concerten waarin het amateurisme (in de slechte zin van het woord) hoogtij viert, prijs je over het algemeen uitbundig. Maar zodra men boven het maaiveld uit dreigt te komen dan weet je er ineens geen raad meer mee en begin je onoprechte kritiek te spuien. Je bent kennelijk geen goed recensent als je geen vegen uit de pan geeft. Of plaats je jezelf hiermee op een voetstuk en moet de argeloze lezer denken: die H.W., wat een kennis heeft die (niet)!” Wiersma is teleurgesteld in de schrijver, die hij ook persoonlijk kent: “Ik verwachtte een polemiek tussen muzik liefhebbers, zoals wij die ook wel mondeling hebben gevoerd.”

Een recensent verwoordt niet de mening van iedereen, die de voorstelling of het concert heeft bezocht. Veel mensen, die ook bij een uitvoering zijn geweest, spiegelen hun mening aan die van de recensent, lezen soms de recensies als een handvat voor een beter begrip van een voorstelling of zien de criticus zelfs als een soort gids, die ze wegwijst maakt in de jungle aan podium-activiteiten⁴. Alle recensenten hebben te maken met dergelijke reacties van lezers, soms ook van de makers. Maar het kan nog extremer.

Naar aanleiding van een aantal recensies, waarin ze er niet al te best vanaf komen, besluiten de Kamper Rederijkers eerst in 1960 om de pers voor een jaar te weren. Tien jaar later worden Wiersma en zijn collega's zelfs voor een periode van uiteindelijk acht jaar geweerd bij voorstellingen van deze destijds gevestigde toneelvereniging. De recensies zouden het bezoek aan de voorstellingen nadelig hebben beïnvloed. Volgens Wiersma zelf kwam dat veel meer doordat de Rederijkers stukken hadden gekozen, die ze niet goed aankonden, en door een ongelukkige rolbezetting⁵. Een kleine twintig jaar later herhaalt zich hetzelfde verschijnsel en wordt Wiersma de toegang ontzegd bij de orgelconcerten van Ab Weegenaar. Naar aanlei-

ding van een recensie onder de kop ‘Gevarieerd concert teleurstellend’ (NKD 23 augustus 1997) kreeg Wiersma een telefoontje van de benadeelde organist, die hem zei: “Ik vind dat ik nu wel zover ben, dat ik zelf over de kwaliteit van mijn spel kan beoordelen... en daarom wil ik jou er niet meer bij hebben!” Wiersma heeft deze keer, in tegenstelling tot het voorval bij de Rederijkers, geen gehoor gegeven aan deze oproep: “Dat de concertbezoekers mij toch regelmatig bij concerten van de heer W. in de Bovenkerk zullen hebben gezien, komt omdat de heer W. niet over mijn recenserende aanwezigheid iets te zeggen heeft. Daarover beslis ik zelf, in overleg met de redactie van mijn krant.”⁶

Zwier Umblad

“Waar komt die naam eigenlijk vandaan?”, was een vraag, die me bij de voorbereiding van dit artikel tot het einde toe heeft bezig gehouden. *t Umblad* is immers niet zomaar gekozen als titel voor de bijlage die in 1981 werd gewijd aan Hans Wiersma, die onder dit pseudoniem heel wat columns heeft geschreven in het Kamper dialect. Aanvankelijk werd de column, in de jaren ‘50, geschreven door iemand anders, die met ‘Zwier’ ondertekende. “Die dialectstukjes konden op een gegeven moment niet meer”, legt Wiersma uit, “hij schreef ze te oubollig, hij was niet leuk, had geen goede onderwerpen. Ik had het idee dat ik het zelf beter kon, veel actueler. Toen heb ik het van hem overgenomen. De naam Zwier heb ik ook overgenomen, omdat ik de continuïteit wilde houden. En dat is een doorslaand succes geworden. Het was in de tijd dat ik bij de KRO werkte [*voor de radio -SB*] en ik was bevriend met Kees Schilperoort. Toen hadden we afgesproken dat ik een dialoog zou schrijven tussen hem en mij in de krant in dialect, met een foto van hem in zijn boerenkiel en van mij als sigarenmaker. Toen heette hij Gait Jan Kruudmoes en ik moest ook een achternaam hebben. Omdat ik sigarenmaker was, hebben we daar de naam ‘Umblad’ bij bedacht, naar het ‘umblad’ dat om de sigaar wordt gerold om de tabak bij elkaar te houden. Mensen hebben ook wel gedacht dat een verbastering van mijn eigen naam was, maar dat was dus niet zo.”

Epiloog

Het schrijven van een portret van een recensent als Hans Wiersma is een kwestie van grote lijnen trekken, en die hier en daar voorzien van details. Daarbij heb ik me noodzakelijkerwijs moeten beperken tot enkele anekdotes, herinneringen en voorbeelden, want wat hier aan de orde is gekomen, is nog maar een klein deel van de enorme hoeveelheid informatie en documentatie die ik voor het schrijven ter beschikking heb gekregen. Bovendien is deze uitgave van de Kamper Almanak zo

van opzet, dat ik me ook door de ruimte beperkt zag. Als journalist en recensent is Hans Wiersma meer dan een criticus op lokaal cultureel gebied. Hij is vooral kroniekschrijver van een halve eeuw 'kleine' geschiedenis in Kampen: "Je groeit langzaam maar zeker mee. Op het gebied van muziek vind ik dat, vooral door de invloed van de radio en de televisie, de kwaliteit van de muziekbeoefening door amateurs ontzaglijk is verbeterd. Het Stedelijk Orkest, dat semi-beroeps is geweest, was vroeger niet te evenaren. Maar nu zie ik dat andere korpsen een veel betere kwaliteit hebben. Er gebeurt nu ook veel meer dan vroeger op dat gebied in Kampen. Toen ik begon, was er ook nog geen behoorlijke balletschool in Kampen. Hanni Dokter heeft het geweldig gedaan. En de operette niet te vergeten. Sint Caecilia heeft zich weten op te werken naar een behoorlijk peil, mede dankzij de samenwerking met beroepskrachten. Als ik ze nou zie en hoor, dan zijn ze veel beter dan toen ik begon. De komst en de ontwikkeling van de muziekschool heeft daar ook een steentje aan bijgedragen."

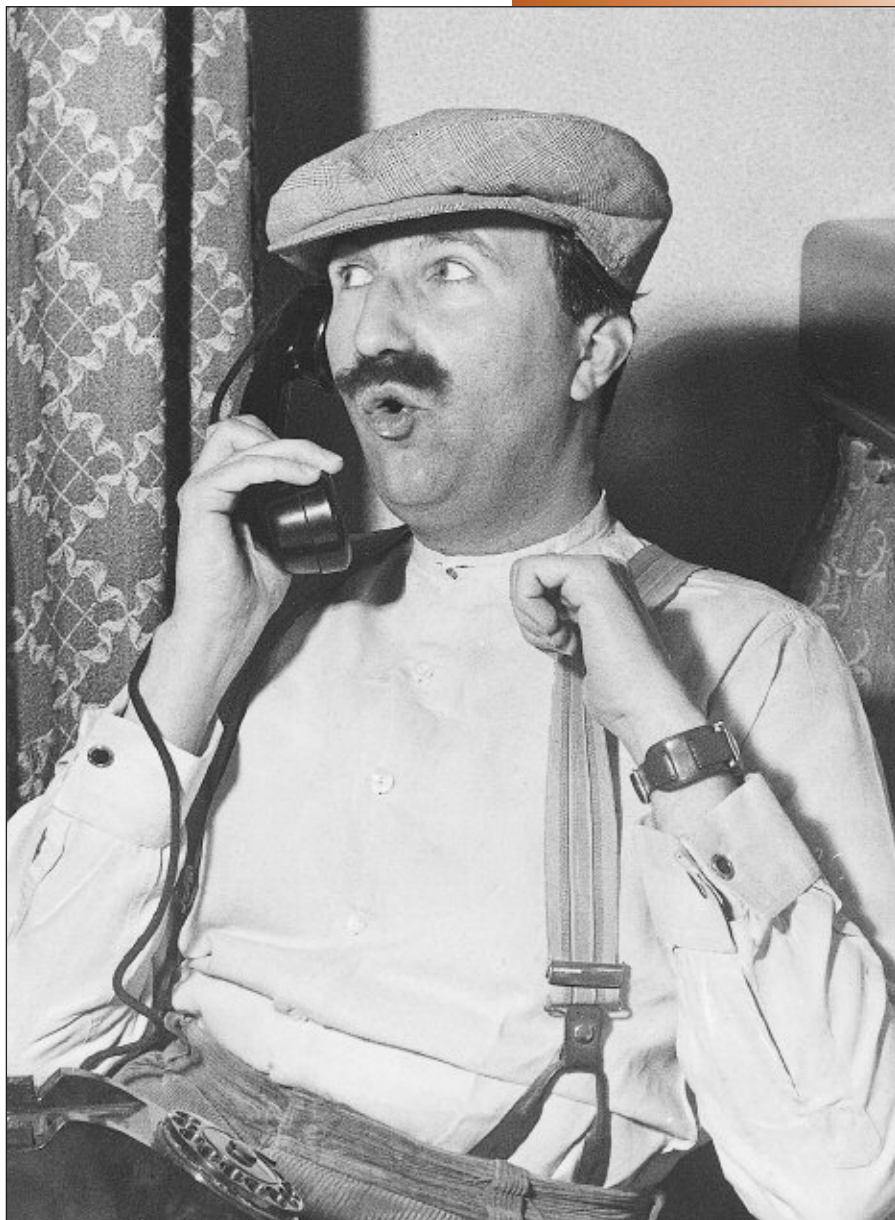
Noten:

- 1 Dit verslag is opgenomen in Wiersma's bundel *Aangelijmde Eendagsvliegen*, Kampen 1976, p.37.
- 2 NKD 10 februari 1997.
- 3 Hans van den Bergh, *Toneelkritiek in het kwadraat*, in *De Revisor*, 1976, nr. 6, p. 67-74.
- 4 Hana Bobkova, *De criticus en zijn verantwoordelijkheden*, lezing gegeven op het Theaterfestival in Antwerpen, september 1991.
- 5 Sandra Bos, *De Kamper Rederijkers*, Kamper Almanak 1997, p. 176.
- 6 NKD 23 december 1998: Rubriek 'Uw mening'.

Gebruikte materialen:

- * selectie artikelen en recensies uit het Nieuw Kamper Dagblad.
- * Hans Wiersma, *Aangelijmde eendagsvliegen*, Kampen, 1976.
- * Hans Wiersma, *Vroeger, weet je wel. Feuilletons uit het Nieuw Kamper Dagblad*, Kampen 1988.
- * Interview met Gerry Dokter in 'Bladeren in Kampens prentenboek' voor Omroep IJsselmond, 29 augustus 1998.
- * Hans van den Bergh, *Toneelkritiek in het kwadraat*, in *De Revisor*, 1976, nr. 6, p. 67-74.
- * Hana Bobkova, *De criticus en zijn verantwoordelijkheden*, lezing gegeven op het Theaterfestival in Antwerpen, september 1991.
- * Sandra Bos, *De Kamper Rederijkers*, in de Kamper Almanak, 1997, p. 171-186.

Voor de totstandkoming van dit artikel dank ik Hans Wiersma voor het ter beschikking stellen van de grote hoeveelheid recensies, artikelen en foto's, en voor het interview. Ook zijn vrouw Janny dank ik voor haar medewerking en voor de uurtjes, die ze heeft willen vrijmaken voor mijn bezoeken. De medewerkers van de Kamper Almanak dank ik tenslotte voor de extra ruimte en tijd, die ik heb gekregen.

In de uitmonstering van de Kamper sigarenmaker Zwier Umblad, tijdens een telefoongesprek met zijn radio-collega Gait Jan Kruudmoes, alias Kees Schilperoort, in 1956. Foto: Pieter Gerritse, Zwolle.